

for alle, der arbejder paa beslægtede Felter. Desværre omhandler det blot de første 35 Aar af Universitetets Tilværelse, men man maa meget haabe, at den lange Tid, der er hengaaet med Udarbejdelse og Udgivelse, ikke vil afskrække fra at fortsætte Arbejdet paa at skrive den gamle Kulturinstitutions videre Historie.

Bjorn Kornerup.

I årgangene 1954 og 1955 af »Sønderjydske Årbøger» har arkivar Peter Kr. Iversen offentliggjort »Kniplingskrømmer Jens Wulffs dagbog» i uddrag. Den er tillige nu udsendt som selvstændig bog i rækken af »Skrifter, udgivne af Historisk samfund for Sønderjylland» (304 s. — I kommission hos Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, 1955). Jens Wulff fødtes 1774 i Brede sogn i Vestslesvig. Den største part af sognet hørte til de kongerigske enklaver, og Jens Wulff kom til at leve på kongerigsk grund. Han døde i høj alder i 1858. Dagbog begyndte han at fore allerede 1804 og fortsatte hermed til få dage før sin død. De første optegnelser er ret kortfattede og omhandler mest den kniplingshandel, som han slog ind på allerede som 18-årig, og som tillige med senere uldhandel og landbrug skulde gøre ham til en holden mand. Siden får dagbogen langt fyldigere karakter og fortæller udførligt både om Jens Wulffs eget liv og om begivenheder af offentlig interesse.

Udgiveren har meget prisværdigt valgt at udgive dagbøgerne i uddrag. Han har forsynet bogen med en god og oplysende indledning, med person- og stedregister og med et kortfattet, men nyttigt sagregister. I dette optager kniplingshandel og industri, uldhandel, bomuldsvæveri og kvæghandel naturligt en væsentlig plads. Der er dog også talrige henvisninger under gruppen »Nationale forhold», og af bogens ca. 300 sider omhandler omkring en tredjedel de 3 begivenhedsrige år 1848—1850.

I sin kristne tro var Jens Wulff et barn af rationalismen. Politisk tilhørte han helstatsmændene. Dagbogen er fuld af ros over Christian VIII, som han også personligt kom i berøring med. Derimod er han meget uvenlig stemt over for dem, der var med »Da Sønderjylland vaagnede —«. Ved udgangen af året 1842 noterer han (s. 58), at i Slesvig vakte sprogforholdene ubehagelige debatter, hvortil »den snavs P. H. Lorenzen fra Haderslev, der vilde på denne måde vise og udmærke sig, gav anledning«. I 1848 kommer han i heftige diskussioner med »de opbrusende» og »exalterede» dansksindede, således søsteren Grethe, som han dog undskylder med: hun kender og forstår ikke bedre (s.

158), eller svigersønnen, den for danskheden så ivrige apoteker H. P. E. Nagel i Højer. Trods bebrejdelserne i dagbogen mod denne noterer han dog med glæde, at et ridderkors blev Nagels ydre løn for genvordighederne under oprøret (s. 213). Skønt Christian VIII var hans ideal som konge, udtaler han sig i dagbogen også meget rosende om Frederik VII.s folkelige optræden og om grevinde Danner, da han i okt. 1857 havde audiens for at takke for sit ridderkors.

Der er fra de senere år mange udtalelser i dagbogen om den betydning, dens forfatter tillagde den. Ved den var han i stand til langt tydeligere end ellers at kalde de fremfarne dage tilbage i erindringen. Men ud herover fandt han, at læsning i den måtte have interesse ikke blot for hans direkte efterkommere, men for eftertiden. Dette er, som her fremhævet, også i høj grad tilfældet. Allerede Knud Fabricius har i 4. bd. af »Sonderjyllands Historie« bragt adskillige citater fra den både om økonomiske forhold (landbrugspriser, kniplingshandel) og om udviklingen af den politiske spænding mellem dansk og tysk i hertugdømmet. Efter at dagbogen nu er blevet trykt, kan man vente en yderligere udnyttelse af denne værdifulde kilde. Foruden de nævnte bidrag til den økonomiske og politiske historie indeholder den desuden talrige kulturhistorisk interessante oplysninger.

H. H.-I.

Den righoldige Bismarck-litteratur har i 1955 fået en værdifuld forøgelse ved A. J. P. Taylors bog: *Bismarck. The Man and the Statesman* (Hamish Hamilton. London. 1955. 286 s.). Taylor, professor i moderne historie i Oxford, har tidligere skrevet en række bøger om tysk historie i 19. og begyndelsen af 20. århundrede og vist sig at være velbevandret i denne. Også Bismarck-bogen vidner herom. Det er en kyndig og fængslende fremstilling. Der er flugt og fart over den; sætningerne er korte og udtryksfulde. Læsningen distraheres yderst sjældent af noter, hvoraf bogen kun rummer nogle få. Sidst i bogen findes en kortfattet Bismarck-bibliografi og et Tysklandskort, der viser udviklingen i tiden 1864—71. Yderligere indeholder bogen 6 Bismarck-billeder — det første fra 1855, det sidste fra 1895, tre år før hans død.

Taylor har givet sit værk undertitlen »Mennesket og statsmanden«, og jeg vil mene, at han — den knappe plads taget i betragtning — i sin fremstilling gør ret og skel over for begge. Af »mennesket« får vi således allerede i 1. kap. »The boy and the man« en levende, psykologisk interessant skildring. Til denne